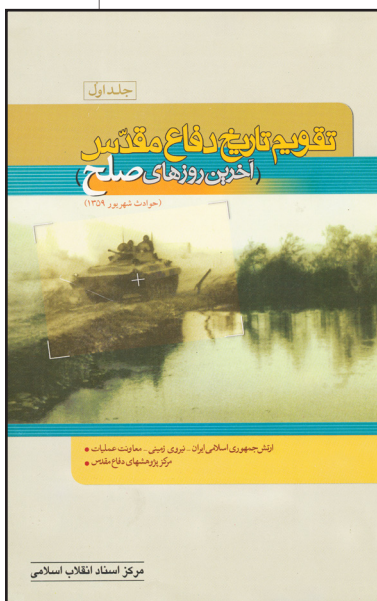

بررسی و نقد کتاب تقویم تاریخ دفاع مقدس (جلد اول) آخرین روزهای صلح

بررسی و نقد: دکتر الهام ملک زاده*

نقش داشته اند و چرائی و چگونگی آن اشاره شده است (صص ۱۲-۱۱) که همه تلاشی برای تدوین تاریخ نبرد هشت ساله یا به عبارت بهتر دفاع مقدس بوده است، چه بصورت خاطرات و چه به صورت تدوین و تفسیر اسناد.

شروع نگارش از مرداد ۸۲ به سبک

حاضر (کتاب مورد نظر) بوده است و چهار جلد آن در صفحات ۱۳ و ۱۴ معرفی شده است. بخش اول کتاب شامل کلیاتی است با عناوینی که ذیلاً خواهد آمد و از صفحه ۱۷ تا ۶۵ کتاب را شامل می گردد.

عناوین عبارتند از: ۱- ریشه های اختلاف ایران و عراق
۲- صدام حسین از کودکی تا رهبری عراق
۳- عراق از پادشاهی تا جمهوری
۴- وضعیت مرزهای ایران و عراق
در هر یک از این قسمتها می توان به گونه ای به علل دعاوی مرزی ایران و عراق پی برد. مثلاً در تدوین ریشه های اختلاف ایران و عراق به قراردادها و پیمان نامه هایی اشاره کرده است که اولین آن به فتح

کتاب شناسی جلد اول:

نام کتاب: تقویم تاریخ دفاع مقدس (آخرین روزهای دفاع مقدس) ج. اول
موضوع: بررسی وقایع جنگ (حوادث شهریور ۱۳۵۹)

ناشر: مرکز اسناد انقلاب اسلامی
تهیه و تدوین: مرکز پژوهشهای دفاع مقدس ارتش جمهوری اسلامی نیروی زمینی ارتش
چاپ: اول، زمستان ۱۳۸۴ به کوشش فرهاد بهروزی
تیراژ: ۲۰۰۰ جلد
کتاب شامل یک مقدمه، یک پیشگفتار و دو بخش می باشد.

در پیشگفتار اشاره شده است که پیروزی انقلاب اسلامی در نیمه ی دوم قرن بیستم، موازنه ی قدرت در جهان را تغییر داده و همین امر سبب شده است تا رهبران جهانی به دلایل مختلف به سرکوبی و از بین بردن این انقلاب بپردازند که در چهار مورد زیر خلاصه شده است:

الف) تضعیف نظام نوپای جمهوری اسلامی ایران
ب) جداکردن بخشی از خاک ایران
ج) منحرف کردن انقلاب اسلامی از اهداف
د) براندازی جمهوری اسلامی ایران
برای رسیدن به این اهداف از مخالفان نظام در داخل کشور، ضد انقلابیون و کمک ارتش عراق در شهریور ۵۹، استفاده شد و تا ۸ سال ادامه پیدا کرد. در پیشگفتار به افرادی که در تهیه و تدوین کتاب

* عضو هیات علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

شجره نامه ای برای او درست کنند و طی آن او منسوب به فرزندان پیامبر (ص) است، ... " (ص. ۳۷) در بخش سوم به حکومت سیاسی عراق پرداخته که چگونه از پادشاهی به جمهوری تبدیل می شود. این موضوع به مرگ فیصل در سن ۵۶ سالگی، یکسال پس از استقلال عراق بر می گردد. جانشینان وی نمی توانند تدابیر خوبی در جهت هماهنگی بین تمایلات ملی گرایان و منافع بریتانیا فراهم آورند، اندیشیده و بکار گیرند.

کمک های هیلتر و نیز جنبش های ملی گرایانه منجر به وقایعی می شود که پس از پایان جنگ دوم جهانی در عراق کودتایی صورت گرفته و رژیم جمهوری اعلام شود. در ۱۹۵۸ م. رژیم عراق به یک نوع رژیم جمهوری تبدیل و قرار شد قدرت به یک شورای حاکمیت که دارای اختیارات رئیس جمهوری باشد، واگذار شود و ... (ص. ۴۱-۴۰)

صدام در جولای ۱۹۷۹ به رئیس جمهوری می رسد و این امر با خشونت، خونریزی و ایجاد ترس و وحشت فراوانی همراه بوده است که او یازده سال تحمل کرده بود تا به چنین مقامی دست پیدا کند.

او در نخستین روز ریاست جمهوری خود سخنانی ایراد می کند که چگونگی اداره کشور و برنامه های آینده حاکمیت را بر مبنای ترس و خشونت ترسیم می کند و با ایجاد صحنه های احساسی تند و خشن و نیز فضای تملق و چاپلوسی از جانب مدعوین که از ترس برای آنها فراهم شده بود، آغاز جمهوری و حاکمیت خود را اعلام می کند. (ص. ۴۸-۴۶)

بخش چهارم از فصل اول، وضعیت مرزهای ایران و عراق را نشان می دهد که مجموع مرز خاکی و آبی ایران از دهانه فاو تا دالا مپرداخ، ۱۶۱۰ کیلومتر است و ۸۴km آن را اروندرود براساس تالوگ می باشد.

در صفحات ۴۹ و ۵۰ جزئیات مسیر آبی و خاکی مرز مشترک آمده و سپس در ادامه در بخش خشکی مناطق نفوذی عراق و چگونگی مرز مشترک خاکی

قسطنطنیه توسط سلطان محمد فاتح، پادشاه عثمانی اشاره دارد که به دلیل کشور گشایی، ایران نیز از اهداف مهم این سلطان عثمانی بوده است. (ص. ۱۹) و آخرین آن قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر است که بین ایران از طرف محمدرضا پهلوی (شاه ایران) و عراق از طرف صدام حسین (معاون رئیس جمهوری عراق) با میانجیگری هوادی بومدین رئیس جمهور الجزایر برای حل اختلاف طرفین مورد موافقت قرار می گیرد. (شرح قرارداد: ص. ۲۶-۲۵)

دومین عنوان بخش اول که به زندگی صدام حسین می پردازد شامل صفحات ۳۷-۲۷ می باشد، و از دو منبع در مورد زندگی او استفاده شده است که دو نویسنده و دو محقق آمریکائی در کتابی بنام (صدام حسین) و (خلیج فارس) به رشته تحریر در آورده اند و این کتابها به فارسی هم ترجمه شده است.

او که کودکی یتیم بوده و بدست ناپدری بزرگ شده، از ده سالگی به بغداد نزد دایی خود فرستاده شده تا درس بخواند. در جوانی براساس شور جوانی و احساسات ملی و نیز نهضت انقلابی حزب بعث که در عراق و سوریه اوج گرفته بود، به این حزب پیوسته و با توجه به مسائلی که در مصر آن روز توسط جمال عبدالناصر روی داده بود، توجه زیادی به مساله اعراب و ناصریسم داشته است.

در ادامه به چگونگی ورود او به ارتش و رسیدن به مدارج بالا تا معاونت رئیس جمهوری عراق پرداخته شده است.

"حسن البکر" از قدیمی ترین و درخشان ترین اعضای حزب بعث عراق، پسر خاله صدام است که بعدها به مقام رئیس جمهوری عراق می رسد. (ص. ۳۳) در جای دیگر در مورد شخصیت صدام می گوید:

"... صدام که در دوران کودکی و نوجوانی خود با مشکلات متفاوتی روبرو بوده است تمایلی ندارد که مردم توجه زیادی به اصل و نسب روستایی او نشان دهند و دستور داده است تا عوامل تبلیغات رژیمش

ایران و عراق به تفصیل مشخص شده است. در صفحات ۵۵ تا ۶۰ نیز نقشه های مناطق و معابر ورودی عراق ضمیمه شده است.

در بخش کلیات، یک ضمیمه در مورد "حزب بعث" از تشکیل تا به قدرت رسیدن آمده است که به بررسی علل و چگونگی تشکیل حزب و آرمانها و اهداف آن اشاره ای داشته است.

در بخش کلیات، یک ضمیمه در مورد "حزب بعث"، از تشکیل تا به قدرت رسیدن آمده است که به بررسی علل و چگونگی تشکیل حزب و آرمانها و اهداف آن اشاره ای داشته است.

بخش دوم:

در این بخش که بررسی حوادث و رویدادهای ۳۰ روز شهریور ۱۳۵۹ (دقیقاً تا یک روز قبل از اعلان رسمی جنگ بین ایران و عراق) پرداخته است.

بررسی مستندات این یک ماهه نشان می دهد که یکباره چنین فاجعه ای به وقوع نپیوسته و از مدتها قبل به دلایلی که در کلیات کتاب ذکر شده است، درگیریها آغاز شده بود و ۵۹/۶/۳۱ اعلان جهانی این حادثه بوده است.

گزارش حوادث و رویدادها روز به روز توسط ارگانهای مختلف است که شامل:

نیروی زمینی ارتش، سپاه پاسداران، پاسگاههای ژاندارمری، نیروی هوایی و در بعضی مواقع از منابع متفرقه مثل روزنامه ها، اما همه به نقل از جانب نیروی زمینی ارتش می باشد. این گزارش مربوط به استانهای هم جوار و مرزی ایران و عراق از آذربایجان غربی تا خوزستان می باشد. گزارش ها در ساعتهای مختلف و نیز حاکی از درگیری، حمله، رویت اشیاء مشکوک هوایی و ... درگیریهای گروههای مخالف و ضد انقلاب در مناطق کردنشین و مرزی با دولت عراق می باشد. برای مثال در حوادث یکم شهریور ۱۳۵۹ لشکر ۲۸ پیاده سنندج گزارش کرده است که:

... در ساعت ۳ بامداد، عده ای از نفرات سپاه پاسداران که به منظور شناسایی به منطقه تکاب اعزام شده بودند، با عناصر ضد انقلاب درگیر شده که در نتیجه ۲ پاسدار شهید و ۳ نفر مجروح شدند. همچنین تعداد ۲۰۰ نفر از عناصر مهاجم از مهاباد به سنندج وارد و در اطراف سیلوی شهر مستقر شدند. (ص. ۶۷)

... لشکر ۶۴ پیاده ارومیه طی ۵ گزارش در ساعتهای مختلف خبر از درگیری در مهاباد و کشته شدن یکی از فرماندهان نظامی فعال حزب دمکرات، حمله به پاسگاه ژاندارمری "آق بلاغ" ارومیه در ساعت ۱۵/۳۰ بعدازظهر، جمع آوری نیروهای دمکرات و کومله از شهرستانهای پیرانشهر و مهاباد در بوکان، درگیری سارقان مسلح، برخورد یک دستگاه خودروی ژاندارمری اشنویه با مین کاشته شده توسط عناصر ضدانقلاب و وابسته به حکومت بعثی عراق می دهد که تفصیل آنها در صفحات ۶۸ و ۶۹ آمده است.

... در نتیجه حوادث روز یکم شهریور ماه چنین آمده است:

بررسی گزارشات واحدهای مختلف نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی در مناطق استحقاقی این نیرو، بیانگر این امر است که عراق همچنان به تجاوزات خود در طول ۲۴ ساعت ادامه داده است و ضدانقلاب داخلی هم فعال بوده، با عناصر مختلف نیروی زمینی ارتش، سپاه و ژاندارمری درگیری ایجاد کرده و همچنین از بقیه گزارشات استنباط می شود که ارتش عراق قصد به اجرا گذاشتن حملات گسترده ای را دارد. (ص. ۷۵)

نکات قابل توجه در بخش گزارشات متفرقه:

۱- تبریک تیمسار فلاحی از جانب ستاد ارتش به مناسبت انتخاب آقای محمدعلی رجائی به عنوان اولین نخست وزیر جمهوری اسلامی.

۲- تذکر بازدید شناسنامه های عراق به دستور رئیس جمهور عراق که در صورت ایرانی بودن باید از عراق اخراج شوند.

حاوی نکات مهمی برای خوانندگان می باشد. از جمله، ضمیمه ۱-۳۰ به تاریخ ۵۹/۶/۳۰ با عنوان: " بررسی وضعیت و مقایسه نیروهای خودی و دشمن قبل از آغاز تهاجم سراسری عراق" در این ضمیمه آمده است: این بحث به منظور ایجاد زمینه و بستر ذهنی لازم در خصوص علل و عوامل فراز نشیب های جبهه های نبرد و ایجاد رابطه مناسب در مقایسه ابزارهای قدرت و توان رزمی دو طرف که با این آگاهی حقایق امر بیشتر نمایان می شود و از برخی یک سوگرایی و تحلیل های نادرست جلوگیری خواهد شد. این ضمیمه شامل دو بخش:

الف) بررسی وضعیت نیروهای خودی (ص. ۴۸۱-۴۷۳)

ب) استعداد و گسترش نیروهای عراق در آغاز جنگ تحمیلی (ص. ۴۸۷-۴۸۱)

و حاوی مطالب بسیار مهمی است که به محقق کمکهای بسیاری خواهد کرد. صفحات پایانی کتاب از ص ۵۰۳ تا ۵۴۱ حاوی فهرست منابع و فهرست اعلام است.

۳- مشاهده اشیاء نورانی در آسمان جماران.
۴- پشتیبانی معلمان اخراجی بندرعباس از کارگران بیکار و چریکهای فدائی خلق و ...
۵- مشاهده دو فروند کشتی شوروی در چهارکیلومتری سواحل بندر انزلی.

و ... چند خبر دیگر (ص. ۸۷-۸۵)
اینگونه روند گزارش روزانه از یکم تا سی ام شهریور ۱۳۵۹ ادامه دارد و تمام آنها از نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی گزارش شده است. در بخشهایی نیز نقشه محل درگیریها به چاپ رسیده است.

دو نکته قابل توجه در این گزارشات یک ماهه مشاهده می شود:

- درگیری با ضدانقلاب در غرب
- نقل و انتقالات زیاد ارتش که خبر از درگیریهایی قریب الوقوع دارد.

- در بعضی گزارشات حضور مستقیم فرماندهان ارشد از جمله سرهنگ صیاد شیرازی در کنار سربازان عادی و انجام عملیات، آمده است. مثل:

"... خود را با هلیکوپتر از کرمانشاه به بانه رساندم، ... ، ... گردان به دهکده ی سیدصارم رسیده که با ضد انقلاب درگیر شده بود. کمین سنگینی بود و ... ، ... ستون هم راه عقب و هم راه جلو آن بسته بود و این بسیار عجیب بود که در حرکت هم در محاصره و ... ، ... دفاع دور تا دور تشکیل دادیم، اول شب بود، صدای زنگوله گوسفند آمد، احساس کردیم کلکی باشد، بچه ها دست به اسحله شدند، گفتم: دست نگه دارید، تیراندازی نکنید تا نزدیک بیایند ... ، ... بالاخره به جایی رسیدند که بچه ها آنها را دیدند، روی آنها رگبار بستند و چند تا از آنها را به درک واصل کردند، ... و بالاخره با دادن چهار مجروح موفق شدیم سنگرها را نگه داریم و ..." (ص. ۱۸۸-۱۸۶)

در این بخش به ضمائهم هم بر میخوریم که